

NOGLE BETRAGTNINGER OVER JAKOBHAVNS-FISKERNES ØKONOMISKE OG ERHVERVSMÆSSIGE VILKÅR

Af kolonibestyrer *Hans Jacobi*

Da jeg i sin tid med megen interesse læste fuldmægtig, cand. polit. Brandt Jensens artikler i „Grønland“ 1957 (side 142) om planøkonomi, greb den tanke mig, om man ikke allerede - i alle tilfælde her på disse breddegrader - var kommet ud af den økonomiske ligevægt, og jeg har lige siden puslet med tanken om, på en eller anden måde at få lejlighed til talmæssigt nærmere at belyse dette forhold. Ved vinterfiskeriets begyndelse omkring 1. november 1957 har vi endelig af almen interesse haft lejlighed til at registrere de enkelte fiskeres fortjeneste, og hermed er samtidig grundlaget lagt for at foretage en analyse, der desværre bekræfter, at der er en katastrofal uligevægt mellem fortjenstmulighederne i den primære produktion, der alene skaffer landet dets økonomiske udkomme, og lønniveauet ved de sekundære arbejdsområder, der, lidt hårdt trukket op, meget ofte kun er en kunstig opretholdt beskæftigelse. En bekræftelse på den frygt som forfatteren i ovennævnte artikel giver udtryk for med følgende:

„Omvendt vil en for stærk udvikling af den mere sekundært betonedede del af samfundsproduktet og en for kraftig højnelse af leveniveauet for den befolkningsgruppe, der er beskæftiget herved, indebære en fare for, at den primære produktion af grønlandske produkter får et for ringe omfang til at kunne sikre det økonomiske grundlag for samfundets trivsel.“

Man må dog gøre sig klart, at de i det følgende nævnte forhold kun gælder for Jakobshavn, hvor hellefiskefiskeriet er den alt dominerende erhvervsindtægt (og muligt også for de øvrige distrikter nord for Egedesminde). Disse specielle forhold tåler således ingen sammenligning med fiskerierhvervet i de sydlige distrikter, hvor de drives ud fra helt andre forudsætninger, og samtidig må det siges, at det anvendte materiale er så nyt og strækker sig over ca. 5 måneder. På den anden side må det pointeres, at opgørelserne stammer fra en periode, hvor fiskeriet har været drevet så effektivt som overhovedet muligt, ligesom indhandlingen i dette

Fiskeri ved Jakobshavn kræver, at hver enkelt fisker har et stærkt og velfodret hundespand, for vejen til fiskepladsen er lang og streng. Her ses grønlandske fiskere på vej over isfjorden til fiskepladsen.

Foto: Erik Jørgensen

tidsrum har nået sin hidtidige rekord, langt over hvad der er præsteret de tidligere vintre.

Det oparbejdede talmateriale giver følgende oplysninger:

I tiden fra primo november 1957 til 5. april 1958 efter hvilken dato stærke storme ødelagde isen og derved umuliggjorde fiskeriet i en længere periode, har man opgjort fiskernes indtægter, hvoraf fremgår, at de seks dygtigste fiskere har haft følgende bruttoindtægter:

Otto Fly	kr. 3.114,95
Johs. Lundblad	kr. 2.759,00
Edv. Fly	kr. 2.581,34
Otto Fisker	kr. 2.064,70
Gedion Frederiksen	kr. 1.896,20
Jens Andreasen	kr. 1.868,25

herefter daler indtægterne jævnt, således at nr. 15 eksempelvis har 1.461,35 kr.

En lejet arbejder, der i samme tidsrum har arbejdet konstant i fiskeriet og således deltaget i overarbejde i travle perioder, har incl. feriepenge haft en indtægt

på kr. 2.161,19, og en arbejder, der har deltaget i akkord ved fiskerensning med en gennemsnitlig arbejdsuge på 32 timer også incl. feriepenge kr. 2.136,69.

Disse tal behøver næppe yderligere at kommenteres for at vise, at der er opstået en skævhed mellem indtjeningsmulighederne ved denne direkte produktion og fortjenstmulighederne ved lønnet arbejde, idet de opgjorte lejetlønninger absolut ikke er noget specielt for fiskeriet, men angiver det almindeligste lønningsniveau kun afhængig af mulighed for overarbejde. En opgørelse over udbetalt arbejds lønning ved andet arbejde end lige netop fiskebehandlingen i samme tidsrum er meget vanskeligt at fremskaffe, idet anvendelse af lejet arbejdskraft i vintermånederne herudover indskrænker sig til et absolut minimum, såsom karlearbejde og vandkørsel, hvilket sidstnævnte endog praktisk talt vil forsvinde om et par år, når der er blevet etableret helårsvandværk, vandkørerne, beskæftiget af Grønlands tekniske Organisation i samme tidsrum, har under alle omstændigheder en fortjeneste på ikke under 4000 kr.

Men dermed er også sagt, at alle, der overhovedet er i stand til skaffe sig midler til hundespand, slæde og langliner m.m. må tage på fiskeri, hvis de ikke foretrækker at hutle sig igennem med jagt og fiskeri til husbehov spædet op med tilfældigt arbejde i ny og næ eller som sidste udvej at leve af kommunehjælp.

Om sommeren derimod er arbejdsudbudet næsten ubegrænset, og dermed bliver faren for, at den direkte produktion bliver væsentlig nedsat også mange gange større, hvilket vi senere i artiklen vil vende tilbage til. Først vil vi dog se nærmere på de forhold, under hvilke vinterfiskeriet på isfjorden foregår, og hvilke vilkår fiskerne frister i månederne november-maj for at opnå den anførte fortjeneste.

Den første betingelse for at kunne drive dette fiskeri effektivt er, at man er i besiddelse af et førsteklasses hundespand helst ikke under 12 velfodrede og veltrænede hunde, dette kræver endvidere seletøj og skagler, der til stadighed må fornyes og holdes i upåklagelig stand. Fiskeren må selv være forsynet med skindtøj, der også kræver jævnlig vedligeholdelse, for at manden kan udholde den strenge kulde og blæst. Endelig må han anskaffe sig liner, kroge og øvrigt fiskegrej, der gang på gang må fornyes, idet fiskepladsen i isfjorden er i mere eller mindre bevægelse og linerne derfor ofte mistes under isdrift.

For overhovedet at komme op på en så stor fortjeneste, at fiskeren kan klare udgifterne til ovennævnte udrustning og samtidig skaffe familien en blot tålelig tilværelse, er det nødvendigt, at han tilbringer så godt som alle dage og nætter på fiskepladsen „nunartarssuak“ eller undervejs på den lange og meget anstrengende slædevej, som går over et uhyre uvejsomt terræn med stigninger op til 400 meters højde. På fiskepladsen blæser der næsten konstant en isnende østenvind, der gennemtrænger alt, idet temperaturen ofte falder til under minus 40°.

*Hellefisken gennemgår mange processer.
Her bliver de færdige fileter sorteret og vejret omhyggeligt. Billedet er fra Christianshåb.*

Foto: Erik Jørgensen

Under disse forhold røgtes her tusinde af meter langliner med håndkraft i meget strømfyldt farvand, ved midtvinter tilmed i døglangt mørke; dertil kommer overnatning i yderst primitive sammenstillinger af slæder overtrukket med tyndt sejldug, nødtørftigt opvarmet af en osende primus. Her får fiskerne nogle få tilmålte timers søvn til akkompagnement af den hylende storm, det hvirvlende snefog og bulderet fra kalvende isfjælde og bræns udskydning, parat til med sekunders

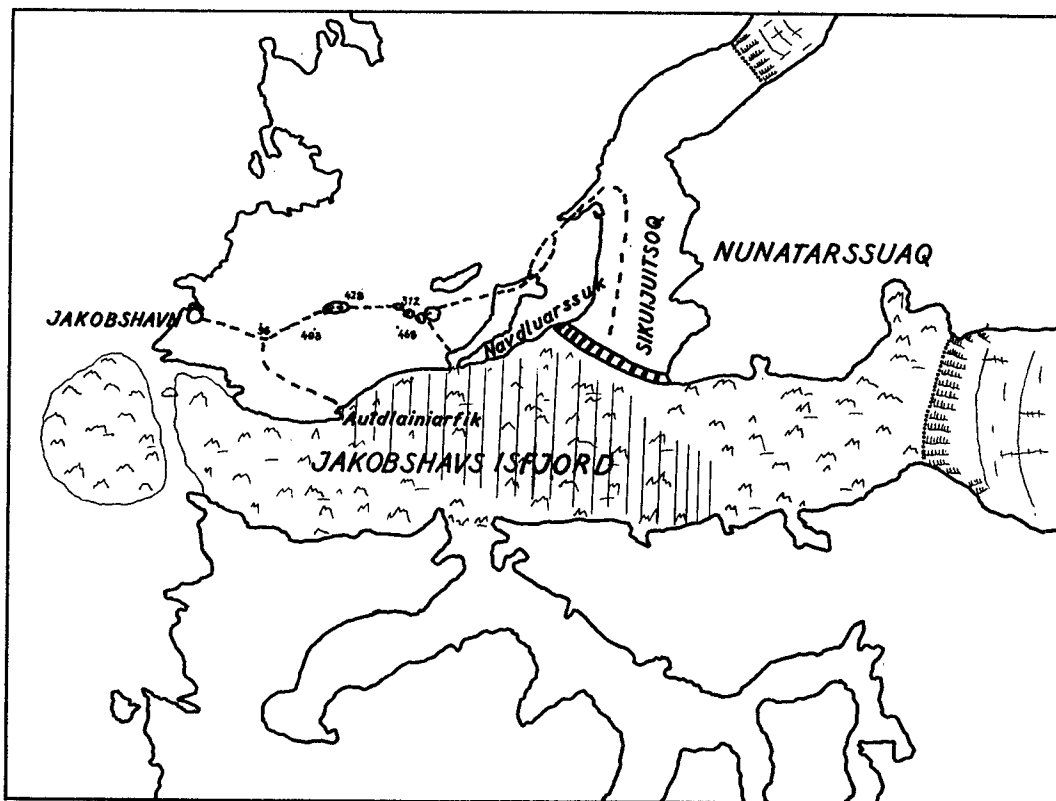
varsel at springe for livet over skruende isskodser og kogende malmstrømme efterladende hunde, slæde, fangst og fiskegrej til en uvis skæbne på de itugående isskodser under hurtig drift ud af fjorden mod åbent vand. Det er ikke en tilværelse for svage sjæle, men kræver en enestående fysik og udholdenhed, egenskaber som vi, der daglig er vidner til dette hårde liv, nærer den største beundring for.

Det er sjældent, at een linesætning giver tilstrækkelig fangst til en slædelast, der normalt ligger mellem 100 kg og 200 kg, (dog skal til orientering oplyses, at 300 kg er den absolutte maksimumlast en slæde kan medtage), men fiskeren må gentagne gange hale linen op i dens kilometer-længde og agne påny, før han har tilstrækkelig fisk til, at de fire-fem timers slid med at bringe fangsten hjem kan betale sig. På hjemturen skal han op gennem en slugt - autuartup majoqa - på over 400 meters højde, hvor vejen er så stejl, at halvdelen af fangsten må efterlades ved foden af opstigningen. Når han så møjsommeligt får slidt sig til tops, hvilket ofte tager over een time, eller i perioder med tungt føre og dyb sne op til flere timer, lossen han slæden og maa da tilbage og gøre hele arbejdet om igen. Kommer han så endelig hjem ofte i mørke, snestorm og tungt føre, bliver der ikke tid og råd til at hvile ud ved den hjemlige arne, nej, når fangsten er indvejet, de surt erhvervede penge, minus diverse afdrag, udbetalt og afleveret hjemme til familiens underhold, går turen atter med ny forsyning petroleum, evt. nyt linegods og lidt varmt tøj på kroppen tilbage til fiskepladsen - tid til at overnatte hjemme hos familien må i reglen vente til lørdag-søndag.

Kun under heldige perioder med streng frost og stabile vejrforhold er der chancer for at fiske ved de nærliggende fiskepladser - Autdlainiarfik og Navdluarsuk. Da vejen hertil er betydelig kortere og mindre anstrengende, er her lejlighed til fiskeri for de yngre, fysisk og materielt dårligere udrustede fiskere. Til gengæld er risikoen for, at fiskepladsen på få øjeblikke forsvinder i et brølende inferno af isskruninger og dermed hunde, grej og fangst for ikke at sige menneskeliv også betydelig større. Det sker desværre meget ofte, at der hurtigt må sættes redningsaktioner ind for at bjerge mennesker og hunde i land fra drivende flager, eller at fiskerne ved utrolig snarrådighed og behændighed har reddet sig selv i land ved at springe fra flage til flage, medens hundene er efterladt til druknedøden.

Under længere føhnperioder, der forårsager, at isfjorden bryder op, hænder det, at hvidfiskeflokke trænger ind og raserer fiskebankerne, hvorefter der kan gå lange perioder, hvor hellefisken er fuldstændig forsvundet og fiskerne vender tomhændede hjem.

Af ovenstående skulle det med al ønskelig tydelighed fremgå, at der ikke alene er et foruroligende misforhold mellem den fortjeneste, den lejede arbejder kan erholde ved fiskebehandlingen, et arbejde, der udføres om end ikke under de mest

Kort over Jakobshavns Isbræ-området. Det kraftigt skraverede felt i den fastisdækkede Sikujuitsok Fjord er den permanente vinterfiskeplads „Nunatarssuaq“. Det lodret skraverede felt i Jakobshavns Isfjord er de mere ustabile fiskeområder, der kun benyttes under meget gunstige forhold. De stiplede linier angiver slædevejene.

ideelle forhold, så dog i opvarmede og godt oplyste lokaler, og den som fiskeren for at kunne klare sine forpligtelser må skaffe sig ved opbydelse af sine yderste kræfter og under beundringsværdig slid, men han har tillige meget store udgifter forbundet med sit erhverv og må dertil i perioder endog sætte liv og færlighed ind i kampen for tilværelsen.

Hellefiskeriet er nemlig betydelig dyrere at trække op af havet end torsk, havkat og andre fisk, der kan fiskes med pilk og snøre. Fiskebankerne ligger som allerede nævnt for vinterfiskeriet vedkommende i bunden af isfjorden i en dybde af ca. 1000 meter medens sommerfiskeriet hovedsagelig drives ud for Jakobshavn på 400-600 meters dybde, og hver gang et isfjæld fra isfjorden, der med Grønlands mest aktive bræ producerer indtil 20 millioner tons i døgnet, er så uheldig at passere hen over en linesætning mistes linerne totalt, hvilket gør farvandet højst risikabelt for fiskeri. Mange både ligger derfor desværre forladte, forsømte og synke-

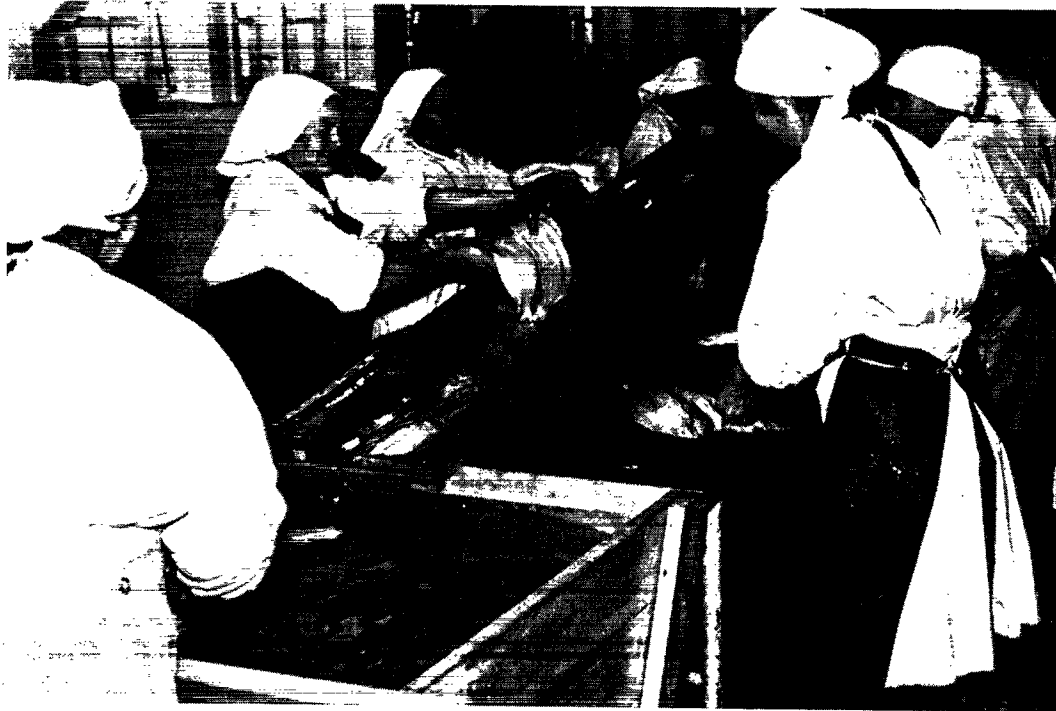
*Hellefisken renses og tildannes,
et arbejde for hvilket grønlanderinderne har stort håndlag.*

Foto: Erik Jørgensen

færdige i havnen hele sommeren, og der bliver intet ofret på at få dem sejlklare, ligesom de få motorbådsejere har meget store vanskeligheder med at få lånrateerne og assurancen rettidigt indbetalt, idet alt hvad der bliver tilovers må gå til fornyelse af langliner, og gang på gang trues ejerne med konfiskation af bådene. Et ønske om at få endog ret driftige fiskere til at skifte over fra dory eller fiskepram til motorbåd kan derfor kun gennemføres i ganske få tilfælde, og medens som nævnt en stor procent af fiskerne tager arbejde i land, hvor opbudet er stort sommeren igennem, foretrækker motorbådsejeren, der af hensyn til de truende afdrag er nødsaget til at drive fiskeri, at tage til Egedesminde distrikt for at fiske torsk, der kan give en større fortjeneste uden samme risiko for at miste liner ved dette fiskeri.

Ved opførelse af en hermetikfabrik med tilhørende fryseanlæg i Jakobshavn må man tage de ovenfor nævnte kalamiteter i betragtning, og der må da først og fremmest skabes et sundt forhold mellem erhvervsfiskernes indtjeningsmuligheder og de i fabriken og andre virksomheder iøvrigt beskæftigede lejede.

Da der gennem lynfrysningen oparbejdes et betydeligt bedre og lettere afsætteligt produkt, og da en fra starten gennemført rationalisering af virksomhedens

*Hellefisk under behandling på filetfabrikken i Christianshåb,
som uden for rejesæsonen modtager betydelige kvanta hellefisk til filetering og nedfrysning.*

Foto: Erik Jørgensen

drift vil formindske udgifterne til arbejdskraften, vil disse forhold kunne få indflydelse på en højere indhandlingspris.

Bliver de nævnte forhold løst på en tilfredsstillende måde, vil det forhåbentlig have til følge, at størstedelen af den mandlige befolkning, i stedet for at ernære sig ved tilfældigt arbejde, med fordel kan gå over til fiskerierhvervet, ligesom de fiskere, der nu frister en kummerlig tilværelse med ganske små til formålet uegnede pramme, med de forventede større indtægter i udsigt vil kunne skifte over til mindre motorbåde, hvad der iøvrigt må være en betingelse for at kunne skaffe tilstrækkelig råfisk til en rentabel drift af virksomheden. Her skal bemærkes, at det ikke absolut er nødvendigt at anskaffe større hel - eller halvdæksbåde, selv mindre motorbåde har gode betingelser for at klare de krav, der vil blive stillet, idet fiskeriet foregår meget nær land i et forholdsvis roligt område.

Endelig vil det være af uvurderlig betydning, såfremt man med disse forbedringer i vente kan formå erhververne fra de dårligt stillede udsteder til at flytte til Jakobshavn, hvor de foruden chancen for at kunne eksistere uden kommunehjælp vil kunne drage fuld nytte af de til stedet hørende kulturelle, sociale og

øvrige et moderne samfund tilknyttede installationer. Kan man med tiden nedlægge et par af de i stærkt forfald værende udsteder, hvor en klat mennesker fører en hensygnende tilværelse udelukkende holdt oppe ved understøttelser, vil der kunne spares samfundet betydelige beløb.

Som det måske kan ses af ovenstående redegørelse, er der intet reelt forhold mellem de lejedes og fiskernes levestof. Når man her ved stedet har et gennemsnitssalg af luksusbetonede varer som øl, vin, spiritus og tobak på små 500 kroner pr. individ om året, så er det næppe den mand, der udelukkende må ernære sig af fiskeri, der sætter salget af disse varer så højt.

Forholdet bliver om endnu mere grelt for fiskeren, når der netop på den tid om foråret, hvor fiskerichancerne forringes, fordi isen mørnes og sneen smelter, men hvor han alligevel må ase videre for at holde skindet på næsen, her udbetales ca. 50.000 kroner til de daglejede arbejdere i feriepenge efter den danske ferieordning, som ikke har undergået noget ændring for afpasning til de specielle grønlandske forhold.

Arbejderne stiller stadig krav om højere løn som motivering for en hævelse af levestofen, men den ønskede forbedring af levestofen bør først og fremmest opnåes ved en fornuftigere anvendelse af den allerede opnåede løn, idet en yderligere hævelse af lønnen som nævnt vil have en katastrofal indflydelse på det bærende erhverv, ligesom den efter de erfaringer man har gjort hovedsagelig vil spores i øget luksusforbrug frem for mere fornuftsprægede indkøb og investeringer.

